

Relieful decorativ în creația Clăudiei Cobizev

Rezumat

Relieful decorativ în creația Clăudiei Cobizev

Activitatea în domeniul reliefului decorativ ocupă un loc semnificativ în întreaga creație a sculptoriței Clăudia Cobizev (1905–1995). Fiind un artist plastic de o înaltă cultură artistică, ea a demonstrat o deosebită măiestrie chiar de la primele sale experiențe de sculptură decorativă în lemn, realizate în anii antebelici și, ulterior, în lucrările create în faza de maturitate a artistei, în perioada sovietică, lucrări turnate în bronz, aluminiu sau forjate în aramă. C. Cobizev a tratat cele mai diverse teme în concordanță cu percepția plastică a ei, reușind să extragă expresie estetică din calitățile naturale ale materialelor. Diapazonul tematic și procedeele stilistice ale compozițiilor sale în relief sunt destul de variate. Chiar și ideile angajate ideologic sculptorița le-a interpretat într-o manieră poetică, punând în prim-plan plastica lucrărilor, creând diverse efecte de textură. Multe dintre lucrările sculptoriței C. Cobizev, păstrate la Muzeul Național de Arte al Moldovei, printre acestea și reliefurile, odată cu trecerea anilor, nu și-au diminuat valoarea artistică.

Cuvinte-cheie: relief, relief decorativ, altorelief, basorelief, incizie, volum, perspectivă, formă, culoare, textură, expresie.

Summary

Decorative relief in creativity of Clăudia Kobizeva

Relief work takes up considerable place in the creativity of sculptor Clăudia Kobizeva (1905–1995) for many years. As highly educated artist she has shown unsurpassed her skills from the first experience of decorative wood carving before prewar years to mature works moulded from bronze and aluminium or chased on copper for Soviet period of time. Kobizrva interpreted various themes according to her creative thinking, eliciting aesthetic expressiveness from natural properties of some materials. Theme diapason and stylistic devices of her relief compositions are enough diverse ones. This sculptor even discovered engaged ideas in poetical key, accenting plastic beauty and originating textural effects. Many of works of Kobizeva holding in the National Art Museum of Republic of Moldova including the relief didn't loss its artistic value after the expiration of the term.

Key words: relief, decorative relief, high relief, bas-relief, incision, volume, perspective, form, colour, texture, expressiveness.

Резюме

Декоративный рельеф в творчестве Клавдии Кобизевой

Работа в области рельефа занимает значительное место в многолетнем творчестве скульптора Клавдии Кобизевой (1905–1995). Будучи высокообразованным художником, она проявляла высокое мастерство от первых опытов декоративной резьбы по дереву предвоенных лет до зрелых произведений советского периода, отлитых из бронзы, алюминия или чеканных по меди. Разнообразные темы Кобизева интерпретировала в соответствии со своим образным мышлением, извлекая эстетическую выразительность из природных свойств материала. Тематический диапазон и стилистические приемы ее рельефных композиций достаточно разнообразны. Даже ангажированные идеи скульптор раскрывала в поэтическом ключе, акцентируя красоту пластики, создавая фактурные эффекты. Многие из работ Кобизевой, хранящихся в Национальном Музее Искусств Республики Молдова, в том числе рельефы, по прошествии лет не утратили своей художественной ценности.

Ключевые слова: рельеф, декоративный рельеф, горельеф, бассорельеф, надрез, объем, перспектива, форма, цвет, фактура, выразительность.

Artă modernă și contemporană

În calitatea sa de gen al sculpturii, relieful decorativ se manifestă plenar în RSS Moldovenească în anii 1960–1980. Relieful decorativ comportă o notă festivă și posedă caracteristici care permit includerea în câmpul lui a unor compoziții, care în sculptura de tip *ronde-bosse* ar crea mari dificultăți.

Cea mai cunoscută sculptoriță din Moldova, care s-a manifestat printr-o activitate fructuoasă în genul reliefului decorativ, este Claudia Cobizev (născută la 14 martie 1905 în satul Sadova, județul Chișinău și decedată la 28 aprilie 1995, la Chișinău). Făcând studiile în clasa profesorului Alexandru Plămădeală la Școala de Arte din Chișinău, sculptorița studiază posibilitățile compoziției, capătă cunoștințe aprofundate la Academia de Belle Arte de la Bruxelles și le continuă ulterior la Academia de Belle Arte din București, în atelierul lui Cornel Medrea. Aceste cunoștințe au avut ca reper teoretic opera lui Constantin Baraschi, care i-a fost și el profesor. Sculptorița practică genul reliefului decorativ, cultivând stilizarea formelor și elementelor decorative încă din anii '30¹. În rândul acestora se remarcă reliefurile *Bunavestire* (1936, lemn) și *Maternitate* (1938, ghips).

Revenind în anul 1940 în Moldova, Claudia Cobizev, ca și alți artiști plastici, acceptă rigorile impuse de stilul realismului socialist, bazat pe doctrina oficială comunistă. Începutul abordării de către artistă a genului reliefului decorativ în cadrul artei realismului socialist s-a produs în anul 1941, când a creat lucrarea *Ușa decorativă „Belșug”* (aluminu). În această compoziție, care continuă tradițiile din creația sa în perioada antebelică, sunt redată activitățile ancestrale ale moldovenilor. Conținând forme tăiate în *contra-jure*, la fel ca în arta iconostaselor bisericești, compoziția amintește, prin formele sale, de succesiunea cadrelor unui film. În această compoziție își găsesc răsunet scene din viața cotidiană a țăranilor, urmărite în copilărie de viitoarea sculptoriță. Aceeași abordare se atestă și în relieful decorativ cu titlul *Dansul roadei* (1947, ghips). Mai târziu, în anul 1960, ea creează relieful *Pe veci cu Rusia* (bronz), o lucrare foarte angajată sub aspect ideologic, care, evident, a fost înalt apreciată de către autoritățile de atunci. Relieful pretinde să reflecte întâlnirea a două popoare „înfrățite”, rus și moldovenesc. De fapt, momentul istoric este reprezentat în compoziție idealizat, forțat, artificial. Cu toate acestea, artista nu abandonează acest gen sculptural și, ulterior, creează compoziții mult mai reușite. Reprezentativă în acest sens ar fi, de exemplu, compoziția de gen *La iarmaroc* (1961, ghips), în care este redată o scenă tipică pentru aceste locuri: o piață la care au venit țăranii cu tot specificul felului lor

de a fi. Această compoziție se apropie, prin pitorescul ei, de realizările Claudiei Cobizev de la începutul carierei sale, în cadrul artei românești autentice. La crearea acestui relief au contribuit deplasările de durată ale sculptoriței prin satele și târgurile Moldovei, în timpul cărora ea studia traiul, costumul popular, monumentele de artă, făcând pretutindeni crochiri². Anume aceste studii după natură au determinat caracterul unei serii de reliefuli decorative.

Însă, în creația sa, sculptorița revine (în repetate rânduri) la formele corpurilor tărâncilor Verei Muhina, găsin, probabil, în aceste forme avântul și grația femeilor simple, ieșite din popor. Ilustrativă în acest sens este lucrarea *Pe pământul eliberat* (1967, ghips, tonare). Tărâncile, cu forme accentuate, antrenate în muncă, simbolizează unul dintre suporturile societății socialiste – clasa țăranilor, care, împreună cu clasa muncitorilor, după părerea clasicilor marxism-leninismului, constituie forța motrice care făurește viitorul țării.

Cu toate acestea, modelul țăranilor Verei Muhina este uneori substituit de către Claudia Cobizev prin chipuri de moldovence, prin scene cu pitoresc, care denotă apropierea sculptoriței de sufletul baștinei. Un exemplu în acest sens este lucrarea *Împodobirea miresei* (1967, cupru). Ritualul popular de gătire a miresei, un subiect mai mult liric decât ideologizat, este prezentat de autoare ca fiind, în același timp, și arhaic, și contemporan.

Astfel, sculptorița oscilează între aceste două extreme: teme eroice, care ating mai puțin sfera afectivă și teme lirice. Pentru seria de lucrări cu teme eroice este reprezentativ tripticul-relief *Femeile Țării Sovietelor* (1969, cupru)³. În partea stângă a tripticului sunt redată femeile revoluționare, în partea centrală – femeile muncitoare, iar în partea dreaptă – femeile apărătoare ale păcii. În relief sunt elemente de stilizare, dar foarte apropiate de formele realiste, iar compozițiile capătă expresivitate prin ritm și modulare. Subiectul este tratat cu sinceritate de către sculptoriță, care, se pare, împărtășește idealurile societății și timpurilor în care activa. Monumentalitatea acestei compoziții epice se îmbină cu aspectul liric al acesteia. Creând un echilibru ușor de intuit între formele verticale și cele orizontale, susținută plastic prin gama delicată a clarobscurului, compoziția redă mișcarea interioară a personajelor.

Uneori, totuși, accentele lirice și cele eroice se contopesc într-un tot întreg, armonios. Acest lucru îl observăm în lucrarea *Horă de primăvară* (1970, aluminu), care reprezintă două fete dansând pe fundalul unor pomi înfloriți, simbolizând renașterea vieții noi.

Artă modernă și contemporană

Simetria și asimetria, în jocul lor armonios, conferă dinamism întregii compoziții. Elementele de stilizare prezente în tripticul *Femeile Țării Sovietelor*, despre care am amintit ceva mai sus, sunt preluate și adaptate exigențelor acestei compoziții. Lucrarea emană o dispoziție de sărbătoare și de bucurie.

Claudia Cobizev ilustrează și scene din viața țăranilor, cum ar fi și cea din reliefurile *După o zi de muncă* (1970, cupru). Compoziția este realizată în registru orizontal, cu mișcare de la dreapta spre stânga și reprezintă figuri de țărani mergând grăbiți de la muncile de câmp spre casă. Ritmul compoziției pare ceva mai accelerat decât ne-am așteptat.

Mulțimea de subiecte inspirate din viața cotidiană este continuată de reliefurile decorative *Roadă* (1970, cupru), care conține chipul unei țărăni culegând mere. Imaginea femeii apare picturală, romantică.

Tema sportului continuă seria subiectelor angajate ideologic, dar redată de către sculptoriță cu o sinceritate de copil. Compoziția de gen *Spre sănătate și frumusețe* (1971, aluminiu) este animată prin prezența figurilor de copii-sportivi. Grija statului pentru sănătatea tinerii generații – o temă propagandistică, este tratată cu multă emoție. Chipurile de copii sunt redată de artistă cu duioșie, cu accente care dezvăluie psihologia vârstelor. Această compoziție, ceva mai mult decât cele anterioare, este apropiată de lucrările realizate în tehnica ștemuirii metalului, lucrări care în acea perioadă puteau fi găsite în mai toate magazinele.

Școala europeană modernă, studiile făcute în străinătate, i-au ajutat sculptoriței să creeze și compoziții ceva mai realiste, cum ar fi lucrarea *Fete scâldându-se* (1971, cupru). În acest relief rolul principal revine liniei, care este unduioasă, conturând formele corpurilor fetelor nude, cu părul despletit, în armonie cu liniile valurilor. Lucrarea este camerală și lirică, prezentând nuduri care, deși redată cam stângaci, sunt deosebit de expresive. Astfel nudul, care practic lipsea în arta realismului socialist, apare interpretat original din punct de vedere artistic.

Relieful *Viticultoarele* (1971, cupru) reprezintă trei portrete, în profil, *en face* și trei pătrimi ale unor femei de la țară pe fundalul viei rodite. Compoziția a fost creată cu scopul de a arăta viața fericită de la țară, înflorirea economică. Textura lucrării este expresivă⁴. Lucrarea denotă buna cunoaștere de către autoarea anatomiei și a specificului de redare a portretului în relief.

Tema muncii este continuată în reliefurile *Pe câmpurile Moldovei* (1972, aluminiu). Formele plantelor de floarea-soarelui și cele ale corpurilor femeilor care le culeg, forme care sunt aplatizate pe verticală, arată

munca grea, dar și dragostea de muncă a țăranilor. Formele decorative se conjugă în mod armonios, ca, de altfel, în toate lucrările Claudiei Cobizev, cu formele realiste. Stilizarea lor este și ea apropiată de realitate. De remarcat în mod expres textura acestei lucrări, care a fost obținută în urma corodării aluminiului și care conferă suprafețelor un aspect granular. Textura contribuie și la stabilirea unui raport surprinzător între formele mari și cele mici, între aspectul general și detaliile.

Moldova este reprezentată alegoric în lucrarea Claudiei Cobizev *Câmpiile Moldovei* (1972, aluminiu). Este o imagine simbolică a țării, răspândită în anii '60-'70. Imaginea-simbol reprezintă o femeie în port național, alături – un strugure. Această imagine-standard era ușor recunoscută și în afara țării, o imagine artificială, care nu reflecta nici pe departe sufletul poporului acestei țări, ci era doar rodul unor aparențe.

Astfel, în anii '70 se observă mai pregnant prezența în creația sculptoriței Claudiei Cobizev a apropierii de estetica afișului. Întâi de toate aceasta se datorează coincidenței subiectelor reliefurilor decorative cu tematica afișului angajată ideologic a realismului socialist. Iar această coincidență și faptul că ambele genuri sunt realizate bidimensional au condus la comunitatea caracteristicilor acestor două genuri ale artei. Faptul că afișul posedă un caracter propagandistic, iar reliefurile decorative reflectă realitatea sovietică, au determinat preluarea acestei tematici în creația artistei. Lucrarea Claudiei Cobizev *Asistenta medicală* (1973, aluminiu) este apropiată de stilistica afișului, specifică și sculpturii *ronde-bosse* din anii 1940-1970, cu atât mai mult că reliefurile decorative ofereau mari posibilități pentru tratarea unor subiecte declarative, propagandistice, considerate primordiale în arta realismului socialist.

Abordarea temei realizărilor economice în compozițiile Claudiei Cobizev se soldează cu apariția reliefurilor *Înfrățire* (1973, aramă). Scenele cu moldovence, culegând mere pe fundalul unei livezi, par să fie specifice în creația sculptoriței, scenele de gen fiind pentru ea un motiv în plus de a aborda tema muncii, idealizând societatea și condiția omului muncitor.

Aceleași caracteristici pot fi sesizate și în lucrarea *Familie de colhoznic* (1975, cupru). Aici este reprezentată o scenă din viața unei familii de țărani, în care autoarea inventează niște relații idealizate, inexistente în realitate între membrii acestei familii. Sub aspectul tehnicii de realizare, reliefurile reprezintă un model de combinare al liniei și volumului, pentru obținerea unor calități artistice deosebite.

Artă modernă și contemporană

Relieful în lemn colorat, utilizat foarte frecvent în portretele *ronde-bosse* ale Brunhildei Epelbaum-Marcenko, este prezent și în lucrarea Claudiei Cobizev *Felicitări cu ocazia decorării* (1976). În această lucrare sunt reprezentate figuri în mișcare, dispuse pe două planuri, primul și al doilea. Relieful este înviorat mult de culoare, care îi și conferă o notă radioasă și festivă.

Animarea personajelor în compozițiile amintite mai sus au condus la apariția unui relief decorativ considerat clasic și reprezentativ pentru creația Claudiei Cobizev. Este vorba despre relieful *Dragoș-Vodă* (1976, aluminiu). Ameliorarea relațiilor cu România în acei ani, dar și, probabil, reactualizarea amintirilor sculptoriței despre arta, cultura și istoria românească, care i-au fost atât de apropiate în timpul tinereții, au constituit premisele favorabile creării acestei lucrări. Compoziția este lucrată în aluminiu, material deja bine studiat și însușit de sculptoriță, care a realizat un număr impunător de opere în acest material. Pornind formal de la legenda populară despre *descălecarea Țării Moldovei* pe timpurile lui Dragoș-Vodă, autoarea a creat o compoziție reprezentând o scenă de vânătătoare, care, asemeni miniaturilor medievale, este dispusă pe trei planuri. Scena uciderii zimbrului și cea a morții căleușei Molda este animată de figuri cu diverse dispoziții și atitudini. Zimbrul are grumazul puternic, dar este învins de ceata lui Dragoș-Vodă, reprezentată într-un avânt eroic. Lucrarea confirmă potențialul creator polivalent al sculptoriței Claudia Cobizev, care, din păcate, nu a fost exploatat din plin în acea perioadă ideologizată la maxim, fiind nevoită și ea, la fel ca alți artiști plastici, să execute la comandă scene monotone și anoste, dar care erau solicitate de autoritățile comuniste din domeniul culturii.

În același an, 1976, Claudia Cobizev creează lucrarea *Femeile din Tatarbunar. Variantă*. (în ghips). Compoziția este înscrisă într-un pătrat, figurile celor două femei plângând transmit durerea pierderii celor dragi. Valorația liniei este unicul și esențialul mijloc de realizare a compoziției sub aspect plastic.

Cunoscând bine specificul lucrului cu metalele în relief, Claudia Cobizev realizează și medalii, cum este și cea intitulată *Fuga* (1977, cupru). Figurile de atleți reprezentate pe ea sunt dinamice, bine constituite din punct de vedere fizic.

Lucrarea *Viață salvată* (1978, aluminiu) confirmă încă o dată opinia că în reliefurile Claudiei Cobizev sunt prezente toate temele propuse de aparatul de cenzură comunist pentru a fi abordate. Aici sculptorița tratează tema „îmblânzirii” focului și salvării din flăcări de către pompieri a unui copil, o temă care fă-

cea parte din seria celor angajate ideologic. Linia fluidă și suprafețele ușor bombate sunt unicele calități ale limbajului plastic care formează desenul expresiv al lucrării.

Reprezentările-șablon ale chipurilor de femei, identificate alegoric cu țara, sunt prezente în lucrarea *Moldova mea* (1981, aluminiu). Aici, chipurile celor trei femei reprezintă câteva domenii de bază ale activităților agricole din Moldova: viticultura, pomicultura, tutunăritul și cultivarea florii-soarelui. Asemănarea chipurilor, ușor stilizate, care migrează dintr-o lucrare în alta a Claudiei Cobizev, semnaleză existența unui așa-numit „canon” moldovenesc, care presupunea identificarea chipului femeii cu roadele pământului.

Relieful decorativ *Victoria* (1981, ghips, tonare) reprezintă, în mod idealizat, victoria în cel de-al Doilea Război Mondial prin chipul unei femei pe fundalul poporului jubilând și al economiei restabilite și prospere a țării. Subiectul arhicunoscut a fost realizat într-o cheie alegorică.

Printre ultimele lucrări ale Claudiei Cobizev este și relieful cu titlul *Eliberatorii* (1985, aluminiu). Realizat în stilul lucrărilor din anii '40-'50, relieful conține mai multe figuri, antrenate într-o scenă festivă, în care soldații-eliberatori sunt întâmpinați cu bucurie de popor. Scena este dispusă pe două planuri și are o perspectivă cu orizont jos. Anume acest fapt conferă un plus de monumentalism lucrării, făcând figurile importante, dar și expresive prin atitudinea, mimica și gesturile lor. Rolul esențial în lucrarea în cauză revine clarobscurului, care, prin jocul de lumini și umbre, imprimă viață întregii compoziții.

S-ar putea spune că relieful în sculptură este un gen care comportă trăsăturile sculpturii *ronde-bosse* și picturii de șevalet. Astfel, atât personajele, cât și obiectele reprezentate în relief, pierd cea de-a treia dimensiune, care le făcea să fie parte a spațiului tridimensional, și capătă calitatea acestei dimensiuni sugerată prin perspectivă. Astfel, relieful decorativ posedă posibilități mai ample pentru a realiza subiecte narative sau chiar propagandistice, asemeni celor create de sculptorița Claudia Cobizev.

Formele modelate în relief pot fi atât fluide, cât și unghiulare, în funcție de subiect, cum ar fi, spre exemplu, în lucrările *Familia colhoznicului* (1975, cupru) – relief bombat, și *Felicitări cu ocazia decorării* (1976, lemn) – forme unghiulare. Modalitățile de reprezentare în relief sunt diverse: de la o suprafață ușor bombată, contrarelief la altorelief. Spre exemplu, altorelieful se remarcă în lucrarea *Petru I* (?), alumi-

niu), care se păstrează în colecția Muzeului Național de Artă al Moldovei.

Subiectele angajate ale Claudiei Cobizev, menite să reprezinte traiul fericit în spațiul sovietic, sunt totuși de o diversitate stilistică deosebită. Astfel, tema eroică în tripticul *Femeile Țării Sovietelor* (1969, cupru) lasă spațiu pentru reprezentările stilizate, ritmice și modulare. În creația Claudiei Cobizev stilizarea diferă de la o lucrare la alta.

Tematica reliefurilor decorative ale Claudiei Cobizev este întotdeauna cea a realismului socialist, ea cuprinzând practic toate aspectele vieții din spațiul sovietic. Lucrările sculptoriței obțin, grație tematicii și stilisticii, aspectul unor pancarde. Temele muncii, sportului, sănătății, medicinei etc. prezintă interes și pentru oamenii de astăzi, deși avântul și latura eroică a acestor teme nu este pe înțelesul celor care nu cunosc realitățile acelor timpuri.

Urmărind întreaga cale de creație a Claudiei Cobizev, evoluția limbajului ei plastic și a compoziției în genul reliefului, intens cultivat de sculptoriță, putem remarca diverse modalități de abordare: începând de la reprezentările realiste și terminând și cele ușor stilizate. Anume această stilizare subtilă asigură conturarea unui stil aparte de modelare, specific artistei. Iar abordarea compoziției decorative, cu toate caracteristicile ei, cum sunt ritmul, modulația, simetria, asigură obținerea unui efect deosebit.

Sculptorița Claudia Cobizev a educat o întreagă pleiadă de discipoli care au ajuns ulterior sculptori cunoscuți: L. Averbuh, V. Kuznețov, I. Chitman, A.

Picunov-Târțău, B. Epelbaum-Marcenko, N. Epelbaum, D. Scvortov ș. a. Unii dintre aceștea au practicat reliefurile. Spre exemplu, Alexandra Picunov-Târțău a îmbinat în creația sa calitățile reliefului decorativ cu cele ale sculpturii *ronde-bosse*. Iar Brunhilda Epelbaum-Marcenko a conjugat în reliefurile sale sculptura și ceramica.

Claudia Cobizev a lucrat în diverse materiale (lemn, ghips, cupru, aluminiu) și, în funcție de materialul folosit, a inserat elemente de limbaj plastic care asigură, de fiecare dată, expresivitatea lucrării. De menționat faptul că pentru relief sunt considerate esențiale aplicarea liniei și a formelor ușor bombate. Subiectele angajate ideologic pe care sculptorița le-a tratat în lucrările sale au umbrit adevăratele posibilități creative și talentul ei, care, finalmente, au ieșit la suprafață asemeni unui izvor subteran. Anume astfel s-a întâmplat în cazul cunoscutului relief *Dragoș-Vodă*, prin care, inclusiv și prin compozițiile tematice și prin portret, artista va rămâne în istoria artelor plastice din Moldova.

Relieful decorativ în creația Claudiei Cobizev reprezintă o pagină remarcabilă a artei realismului socialist, realizată în spiritul celor mai bune tradiții ale școlii sovietice. Sculptorița va rămâne în istoria artei din Moldova prin opere care ilustrează un regim totalitar apus. Studiile făcute anterior în străinătate de către Claudia Cobizev, au contribuit la conturarea pregnantă în creația acestei sculptorițe a unui stil propriu, cu ecou distinct în mediul artistic și cu un farmec deosebit.

Referințe bibliografice și note:

¹ Toma L., *Claudia Cobizeva*, Chișinău, Literatura artistică, 1978, p. 7-8.

² Ibidem, p. 8.

³ Bobernaga S., *Claudia Cobizeva*, Moscva: Sovetskii hudojnik, 1988, p. 4.

⁴ Ibidem, p. 10.

Artă modernă și contemporană _____

Câmpurile Moldovei. 1972, aluminiu

Dragoș-Vodă, 1976, aluminiu

Familie de colhoznic. 1975, cupru

Felicitări cu ocazia decorării. 1976, lemn, cu culoare

Fete scaldându-se, 1971, cupru

Hora de primăvară. 1970, aluminiu